

СЕМЕЙ МЕДИЦИНА УНИВЕРСИТЕТІ.
Тағамтану және гигиеналық пәндер кафедрасы

СӨЖ

Тақырыбы : Балалардың дамуының биологиялық және әлеуметтік жасы кезеңділігі

Орындаған: Қыдырмолдаева.Қ.Б
235 ОМФ

Тексерген:

ЖОСПАРЫ

- **Балалардың өсуі мен дамуының негізгі заңдылықтары.**
- **Жас кезеңділік.**

1.БАЛАЛАРДЫҢ ӨСУІ МЕН ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ

ЗАҢДЫЛЫҚТАРЫ:

- ▣ өсу және даму темпінің біркелкі еместігі
- ▣ жекелеген органдар мен жүйелердің өсу және дамуының бір уақытта еместігі
- ▣ өсу және дамудың жыныспен қамтамасыз етілуі
- ▣ функционалды жүйелер мен ағзаның жалпы биологиялық сенімділігі
- ▣ өсу және даму процестерінің тұқымқуалаушылық детерминациясы
- ▣ өсу және дамудың орта факторларымен қамтамасыз етілуі

1) Өсу және даму темпінің біркелкі еместігі

- **Балалар мен жасөспірімдерде бұл заңдылық дене ұзындығы мен массасының өзгеруімен айқын иллюстрацияланады.**
- **Жаңа туған баланың дене ұзындығы өмірінің бірінші жылының соңында алғашқыға қарағанда 47 %-ға жоғарылайды, екінші жылы —13 %-ға, үшінші жылы —9 %-ға. 3—7 жаста дене ұзындығы жыл сайын 5—7 %-ға жоғарылайды, ал 8—10 жаста — тек 3 %-ға.**
- **Жыныстық жетілу кезеңінде өсудің «секіrmелілігі» байқалады, 16—17 жаста өсу баяулайды, ал 18—20 жаста дене ұзындығының өсуі тоқтайды.**

Өсу және даму темнінің біркелкі еместігі

- Дене массасының біршама қосылуы 1-ші жылға сай келеді: 4-5 айда екі еселенеді, ал бір жастың аяғында 3 есеге жоғарылайды. 3 -7 жаста дене салмағын жыл сайынғы қосу 5-7,5%-ды құрайды, ары қарай дене салмағын қосу баяулайды, тек жыныстық жетілу кезеңінде аздап қосылады.
- КШ алғашқы жылында ай сайын 1см-ге өседі, сосын КШ өсуі бірден төмендейді.
- Дене салмағының, КШ өзгеруі, сонымен қатар жекелеген органдар мен жүйелердің дамуы біркелкі емес жүреді.

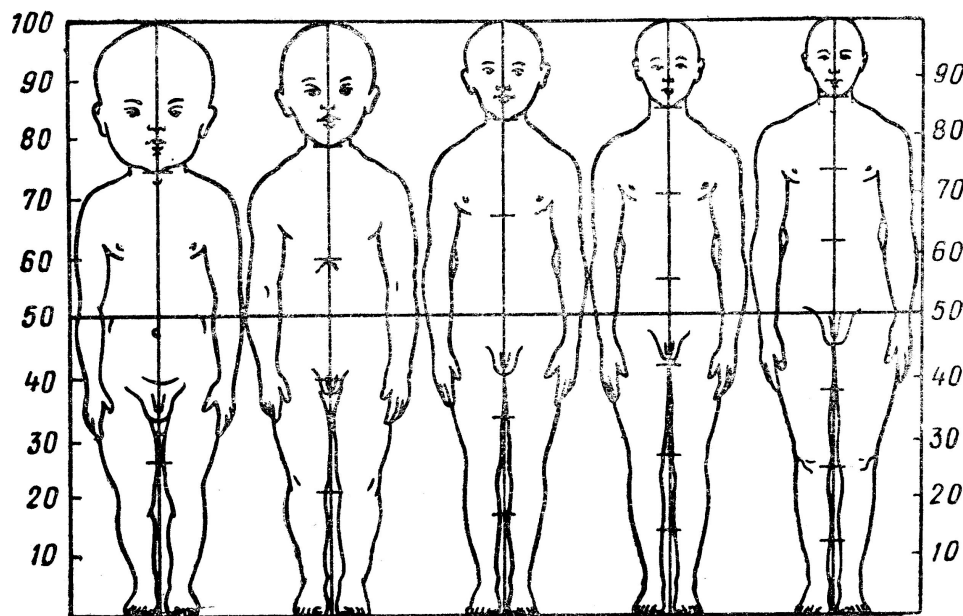
2) Жекелеген органдар мен жүйелердің өсу және дамуының бір уақытта еместігі (гетерохронность)

- **Интенсивті даму және жекелеген органдар мен жүйелердің толық құрылуы параллельді жүрмейді.**
- **Бала өмірінің алғашқы жылында бас миы және жұлын массасы біршама жоғарылайды.**
- **Өмірінің алғашқы жылында лимфа тіні дамымайды, өсу және құрылу 10-12 жаста болады.**
- **12 жастан кейін жыныс органдарының интенсивті дамуы жүреді.**

Жекелеген органдар мен жүйелердің өсу және дамуының бір уақытта еместігі.

- Дененің жекелеген бөліктерінің өсуіндегі гетерохронизм дене пропорциясының өзгеруіне әкеледі.
- Нәресте басы дене ұзындығының $\frac{1}{4}$, ал ересектерде - $\frac{1}{8}$ құрайды.
- Өсу кезеңінде аяқ ұзындығы 5 есеге, қол - 4 есеге, көкірек – 3 есеге жоғарылайды.

3) Өсу және дамудың жыныспен қамтамасыз етілуі

- Негізгі морфологиялық көрсеткіштер (бой, дене салмағы және КШ) туғаннан жыныстық жетілу басталғанға дейін қыздарға қарағанда ұл балаларда салыстырмалы түрде жоғары болады.
- Пубертатты кезеңде қыз балалар дене салмағы, ұзындығы және КШ көрсеткіштері бойынша өздерінің құрдастарын басып озады (осы көрсеткіштердің жастық қисығының қиылысуы).
- Ұл балаларда жыныстық жетілу кезеңі басталуымен олардың өсуі айқын күшейеді және олар тағыда қыздарды басып озады (қисықтардың екіншілік қиылысуы).

ЖАС КЕЗЕҢДІЛІК

- **ЖАС КЕЗЕҢДІЛІК – адам өмірінің жастық этапқа немесе кезеңдерге шартты бөлінуі.**
- **Жастық кезең арасындағы шекара өте шартты, себебі әрбір адамның дамуы – үздіксіз процесс.**

Жекелеген жастық кезеңдердің бөліну қажетігі

қамтамасыз етілген

- балалар мен жасөспірімдердің өсу және дамуына медициналық бақылауды дұрыс ұйымдастыру қажеттігі**
- білім беру-тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру кезінде балаларды әртүрлі жасқа біріктіру қажеттігі туындайды**
- яслиге, бала-бақшаға, мектепке балалардың түсуінің жастық шегін дұрыс белгілеу**
- еңбектік іс-әрекеттің басталу мүмкіндігін анықтау**

Жастық кезең

- бұл ағзаның морфофункционалды дамуының аяқталуы және баланың қандай да бір іс-әрекетті жасауға дайындығы үшін қажетті уақыт.

Биологиялық және әлеуметтік жас кезеңділік.

- Жас кезеңділік жөніндегі түсінік орташа статистикалық мәліметтерге негізделеді, бірақта индивидуалды ерекшелік өте жоғары. Осы себепті жас кезеңділігінің әртүрлі схемасы бар.**
- Алғашқы ғылыми негізделген ғылыми жас кезеңділігін Н.П.Гундобин (1906) ұсынған.**

БИОЛОГИЯЛЫҚ ЖАС КЕЗЕҢДІЛІК

1. Жаңа туған кезең	1-10 күн
2. Емшектегі жас	10 күн – 1 год
3. Ерте балалық шақ	1-3 жас
4. Алғашқы балалық шақ	4 –7 жас
5. Екінші балалық шақ	
ұлдар	8 - 12 жас
қыздар	8 - 11 жас
6. Жасөспірімдік шақ	
ұлдар	13-16 жас
қыздар	12-15 жас
7. Балаң шақ	
ұлдар	17-21 жас
қыздар	16-20 жас

ӘЛЕУМЕТТІК ЖАС КЕЗЕҢДІЛІК

■ Мектепалды алды кезең
дейін	3 жасқа
■ Мектепке дейінгі кезең	3 – 7(6) жас
■ Мектептік жас	
кіші	7(6) – 10жас
орта	11 – 14 жас
■ Жасөспірімдік жас	15-18 жас

Жаңа туған кезеңде бала ағзасында болатын негізгі өзгерістер

- өмірдің жаңа жағдайларына адаптациясы
- өкпелік тыныс алудың пай болуы
- қан айналу аппаратының қайта құрылуы
- асқазан-ішек жолының қайта құрылуы
- зат алмасудың өзгеруі

ЖАҢА ТУҒАН КЕЗЕҢ

- ❑ Жатыр ішілік даму кезінде газ алмасу плацента арқылы жүзеге асады, ал туғаннан кейін өкпелік тыныс алу басталады.
- ❑ Тұрақты үлкен және кіші қан айналу шеңбері «жіберіледі».
- ❑ Өзіндік, бірақ толық жетілмеген термореттелу бекітіледі.
- ❑ Асқорыту түрі толығымен өзгереді, алғашқы 24-48 сағ. ішекке бактериялар қонады.

ЕМШЕКТЕГІ КЕЗЕҢ

- ❑ өсу және дамудың біршама интенсивтілігі байқалады
- ❑ трансплацентарлы жолмен анасынан берілген пассивті иммунитетті
- ❑ дене ұзындығы шамамен 1,5 ес салмағы 3 есеге жоғарылайды
- ❑ 6 айдан бастап тістері шыға бастайды
- ❑ барлық сезім мүшелерінің қызығарлығы дамиды
- ❑ оң эмоциялар құрылады
- ❑ баланың өте интенсивті физикалық, нервті-психикалық, моторлы және интеллектуалды дамуы жүреді

ЕМШЕКТЕГІ КЕЗЕҢ

- Бір жастан бастап бала өз еркімен жүре бастайды, сөйлеуге дайындық сатысы құрылады, жоғары психикалық функцияның дамуы басталады: көңіл аудару, есте сақтау, ойлау.
- Интенсивті өсу және даму фонында мүшелер мен жүйелердің салыстырмалы әлсіздігі жедел аурулардың жиілеуіне, денсаулықта ауытқулардың болуына (экссудативті диатез, рахит, анемия, ас қорытудың әртүрлі бұзылыстары) әкелуі мүмкін.

МЕКТЕПАЛДЫ АЛДЫ КЕЗЕҢІ

- ❑ қоршаған әлемді сезінуге барлық мүмкін болатын анализаторлар қатысады, соның ішінде ауыз қуысының рецепторлы аппараты
- ❑ теріс эмоциялар истерикалық сипатта болуы мүмкін
- ❑ **наблюдаются проявления капризности, застенчивости, удивления, страха.**
- ❑ бұл кезең еңбектік іс-әрекет дағдыларына ойын арқылы үйрену.
- ❑ жеке мінез-құлық айқын анықталады.

МЕКТЕП АЛДЫ КЕЗЕҢ

- ▣ өсу темпі біршама баяулайды
- ▣ жыл сайынғы бой қосу орташа 5-8см, дене салмағы – шамамен 2кг.
- ▣ тұрақты тістердің өсуі байқалады
- ▣ ұлдар мен қыздар дене формасы және өлшемдері бойынша бір-бірінен ешқандай ерекшеленбейді
- ▣ барлық ағзалар мен жүйелердің функционалды жетілуі және өсуі жалғасады

КІШІ МЕКТЕПТІК ЖАС

- ❑ дене формасында және өлшемдеріндегі жыныстық ерекшелік
- ❑ бала бойы ұзындығының үдемелі өсуі басталады
- ❑ сүт тістерінің тұрақты тістерге ауысуы жүреді
- ❑ ұсақ бұлшықеттердің күрделі координациялық қозғалысы жылдам дамиды, осының әсерінен жазу мүмкіндігі болады
- ❑ есте сақтау жақсарады, интеллект жоғарылайды
- ❑ балалар коллективтің қызығушылығымен өмір сүре бастайды

ЖОҒАРЫ МЕКТЕПТІК ЖАС

- **эндокринді бездер функциясының айқын өзгерісімен сипатталады**
- **қыздарда айқын жыныстық жетілу, ұлдарда оның басталуы**
- **бойдың өсу жылдамдығы (пубертатты секіру)**
- **ағзаның негізгі физиологиялық жүйелерінің қайта құрылуы**
- **психологиялық даму кезеңі, еркіндіктің, **сознательности, нравственности** құрылуы**

БАЛАҢ ШАҚ

- ▣ **Ағзаның құрылу және өсу процесі негізінен аяқталады**
- ▣ **Ағзаның барлық негізгі өлшемдері ересек адамның өлшемдеріне сай келеді**

Пайдаланылган әдебиеттер

- <https://ppt-online.org/247214>
- Токанова.Ш.Е 2013
- Жандаулетова.М.Б 2013 ЖШС “Эверо”
- Ирсимбетова.Н.А , Абуова.Г.Н , Тулепова.З.Т 2013 ж

